

SAKSALAISTEN SUUNNITELMAT ITA-KARJALAN JA PIETARIN SUHTEEN VUONNA 1918

Kenraaliluutnantti Reino Arimo

1. SAKSALAISTEN TULO SUOMEEN

Vanha polvi muistaa vieläkin, millaisin ilon ja helpotuksen tuntein Suomessa otettiin vastaan saksalaisen apuretkikunnan tulo huhtikuussa 1918. Se lyhensi merkittävästi Vapaussodan taisteluvaihetta ja nopeutti Etelä-Suomen vapauttamista. Suomen kansa uskoi silloin, että saksalaiset tulivat tänne täysin epäitsekästi vain auttaakseen meitä Vapaussodassamme ja punaisen hirmuvallan kukistamisessa. Vasta myöhemmin on havaittu, että saksalaisten motiivit olivat varsin itsekkäät, kuten suurvalloilla yleensäkin. Saksan kiinnostuksen syyt voitaneen ryhmittää seuraavasti.

1. Mahdollisuus painostaa venäläisiä Pietarin suunnalta. Pääettäessä retkikunnan lähettämisestä ei Brest-Litovskin rauhaa vielä ollut solmittu ja vaikkakin se tehtiin ennen saksalaisten tuloa Suomeen, ei voitu olla varmoja siitä, että bolshevikit pitäisivät sopimukset.

2. Länsivalloilla oli jo vuodesta 1917 alkaen laivasto-osasto ja joukkoja Muurmannin rannikolla. Heillä oli myös tiettävästi suunnitelmia interventiosta Venäjälle uuden itärintaman aikaansaamiseksi Saksaa vastaan. Suomi tarjosi mahdollisuuden torjua länsivaltojen tämän tapaiset operaatiot.

3. Saksan talous — erityisesti sotatalous — oli vaikeuksissa. Suomesta oli mahdollista saada monia raaka-aineita ja saksalaisten käsityksen mukaan jopa elintarvikkeitakin.

Ei ole kuitenkaan syytä kieltää saksalaisten humanitääristäkään motiivia.

Suomen hallituksen edustajat esittivät 15. 2. 18 Saksalle virallisen avunpyynnön ja sopimus retkikunnan lähettämisestä solmittiin 7. 3. 18, mutta jo sitä ennen, 5. 3. 18, saapui Ahvenanmaalle saksalainen laivasto-osasto ja jääkäripataljoona. Retkikunta — Itämeren Divisioonaa (Ostsee-Division) — oli tarkoitusta varten koottu tilapäisyhtymä. Sen johto ja joukot olivat itärintamalta vapautuneita ja kokoonpanoltaan erilaisia. Esikunnaksi tuli 12. Nostoväkidivisioonan Esikunta ja komentajaksi kenraalimajuri, kreivi Rüdiger von der Goltz. Joukot olivat seuraavat:

- jalkaväkiprikaati, 3 jääkäripataljoonaa,
- ratsuväkiprikaati, 3 jalkautettua rykmenttiä,
- 5 polkupyöräkomppaniaa,

- 2 vuoristokonekivääriosastoa,
- vuoristotykistöpatteristo, 3 patteria,
- 2 raskasta patteria ja laivastotykistöosasto,
- eskadroona, pioneerikomppania, viestijoukkoja ja huoltomuodostelmia.

Divisioonana nousi maihin Hangossa 3.—5. 4. 18 ja eteni taistellen Helsinkiin, jonka se valtasi 12. 4. 18.¹

Loviisassa nousi maihin 7. 4. 18 ns. Brandensteinin prikaati, komentajana eversti, vapaaherra Otto von Brandenstein. Siihen kuului

- 3 jalkaväkipataljoonaa,
- polkupyöräpataljoona,
- eskadroona ja
- 2 patteria.

Nämäkin olivat itärintamalta vapautuneita joukkoja ja toimivat aluksi itsenäisesti Tallinnasta käsin, mutta alistettiin pian Suomeen tultuaan Itämeren Divisioonalle. Prikaatin joukot palautettiin Viroon sotatoimien päätyttyä, 30. 5. 18, mutta sen komentaja esikuntineen jäi Suomeen erikoistehtäviin.²

Saksalaisten joukkojen henkilövahvuudet olivat 1. 5. 18 seuraavan taulukon mukaiset.³

	Kokonaisvahvuus	Taisteluvahvuus
Itämeren Divisioonaa	9 980	7 527
Brandensteinin Prikaati	2 968	1 956
Yhteensä	12 948	9 483

2. SOTALAITOS SAKSALAISTEN JOHTOON

Vapaussodan ylipäällikkö, kenraali C G Mannerheim oli vastustanut apuretkikunnan tuloa ja oli katkera siitä, että huolimatta senaatin puheenjohtajan P E Svinhufvudin nimenomaisesta lupauksesta olla apua pyytämättä saksalaiset kuitenkin kutsuttiin maahan.⁴ Kun senaatti sitten päätti, että maan puolustus järjestettäisiin saksalaisten esikuvien mukaisesti ja heidän johdolla, Mannerheim erosi 30. 5. 18.⁵ Nyt alkaneen ”saksalaiskauden” aikana tosiasiallinen valta oli heillä, vaikka ylimmät johtopaikat olivatkin suomalaisilla. Käytännössä ylintä valtaa käytti ”Yleisesikunnan päällikön toimen hoitaja”, myöhemmin Yleisesikunnan päällikkö, eversti K von Redern, joka tosin oli von der Goltzin alainen. Kaikissa esikunnissa ja joukoissa oli saksalaisia upseereita ”kouluttajina”, jotka tosiasiallisesti johtivat toimintaa, joskin heidän tehtävänään oli työn ohessa opastaa vastaavia suomalaisia upseereja.⁶

Saksalaisten upseerien johdolla järjestettiin monia kursseja sekä upseereille että alipäällystölle. Kouluttajina käytettiin Itämeren Divisioonan henkilökuntaa, upseereita, aliupseereita ja jopa miehistöä, mutta johtaville paikoille tuli Saksasta erityisesti yleisesikuntaupseereita ja tiettyjen alojen asiantuntijoita.

Svinhufvud sopi 20. 5. 18 von der Goltzin kanssa sotalaitoksen järjestämisestä saksalaisten ehoilla, siis jo ennen Mannerheimin eroa. Vieläpä tätäkin aikaisemmin nämä olivat jo ryhtyneet valmisteluihin toimintaa varten itärajan suunnalla. Heti Vaupussodan päätyttyä, 16. 5. 18, annettiin mm. seuraavat ennakoivat käskyt:⁷

- tiedustelu divisioonan pääosan sijoittamiseksi alueelle Kouvola — Viipuri,
- saksalaisen joukon lähettäminen Pohjois-Suomeen,
- puolustusaseman tiedustelu Karjalan kannakselle ja
- tiedusteluosaston lähettäminen Kuusamoon selvittämään tukialuetta Itä-Karjalaan suuntautuvaa operaatiota varten. Näitä ensimmäisiä tiedusteluja seurasi kesän mittaan useita muitakin.

3. SAKSALAISTEN JOUKKOJEN SIIRROT JA SIJOITUKSET

Itämeren Divisioona siirrettiin Viipurin — Kouvolan alueelle kesäkuun alkupuolella. Helsinkiin jäi vain esikunta ja pieni varuskuntajoukko. Brandensteinin Prikaatin siirryttyä takaisin Viroon oli saksalaisten kokonaisvahvuus (1. 6. 18) 10 926 ja taistelu-
vahvuus 7 906.⁸

23. 5. 18 annettiin yksityiskohtainen käsky pohjoiseen lähetettävän joukon (Nord-Detachment) perustamisesta ja tehtävästä. Sen kokoonpano tuli olemaan:⁹

- komentaja eversti von Tschirschky und Boegendorff, esikuntanaan 2. Kaartin Rat-suväkikiprikaatin Esikunta,
- Jääkäripataljoona 4:stä esikunta, kaksi jääkärikomppaniaa, konekiväärikomppania ja polkupyöräkomppania,
- 8. Baijerilainen Vuoristotykistö patteri ja
- joukkue Magirus kuorma-autoja.

Osaston tehtävät määritettiin seuraavasti:

- saksalaisten joukkojen organisaation, varustuksen ja vaatetuksen kokeileminen pohjoisissa olosuhteissa ja
- vierailu Pohjois-Suomen kaupungeissa.

Divisioonan sotapäiväkirjassa on 29. 5. merkintä, että Abt. Ia eli operaatiotoimisto sai tehtäväkseen selvittää, minkälaista varustusta saksalaiset joukot tarvitsevat toimiessaan kaukana pohjoisessa (im hohen Norden) 3 kuukauden ajan.¹⁰

Osasto kuljetettiin junalla Helsingistä Vaasaan ja sieltä edelleen Ouluun. Täältä marssittiin Kajaanin kautta Nurmekseen, josta junalla Viipuriin. Matka alkoi 4. 6. ja päättyi 28. 6. 18. Mukana oli täysi sotavarustus ja -aseistus. Saksalaiset otettiin kaikkialla vastaan ystävällisesti ja vieraanvaraisesti. Esimerkiksi Kajaanin kohdalla on Jääkäripataljoona 4:n sotapäiväkirjassa merkintä, että kaupunki tarjosi upseerien kunniaksi lounaan Seminaarilla, miehistölle aterian Kasarmilla. Illalla oli tanssit. Sotapäiväkirjassa on myös merkintä, että jääkäri Witt hukkui koskeen mentyään luvattomasti soutelemaan.¹¹ Kirjoittajan muistitietona lisättäköön, että eräät kajaanilaiset yrittivät lähteä veneillä apuun, mutta saksalaiset eristivät heti Koivukosken niskan ja kun heistä ei itsestään ollut koskeen menijöiksi, mies hukkui. Hänet haudattiin sankarihautaan.

Saksalaiset pitivät kesäkuun lopulla — heinäkuun alussa englantilaisten toimintaa Jäämeren rannikolla niin uhkaavana, että se aiheutti vastatoimia. Erään tiedon mukaan englantilaisten etujoukot olivat jo lähestymässä Salmijärveä, noin 60 kilometriä Petsamosta etelään ja oletettiin heidän jatkavan Rovaniemen suuntaan. Divisioona esittikin, että olisi suotavaa lähettää sotalaivaston osia näyttäytymään Perämerellä. Jos olisi ryhdyttävä sotatoimiin pohjoisessa, laivaston pitäisi suojata huoltokuljetukset meritse Oulusta Kemiin.¹²

Rovaniemelle lähetettiin heinäkuun alussa rautateitse Osasto Lassen: Polkupyöräkomppania 11, Vuoristokonekivääriosasto 229 ja joukkue Pioneeripataljoona 2:n 3. Komppaniasta. Osaston johtajaksi määrättiin pp-komppanian päällikkö, reservin luutnantti Lassen. Tehtävänä oli selvittää vihollistiedot sekä Petsamon että Kantalahden suunnilta. Lisäksi oli lähetettävä joukkueen vahvuisia polkupyöräpartioita viikoittain harjoitus- ja tiedustelumarsseille Kemijärvelle ja Sodankylään. Näillä matkoilla oli selvitettävä tiestön ja siltojen laatu ja kunto sekä yleensä polkupyöräjoukkojen soveltuvuus maastoon ja olosuhteisiin. Kuvaavaa saksalaisten puutteellisille tiedoille, että oli otettava selvää, puhuttiinko alueella suomea vai ruotsia ja oliko sieltä saatavissa paikallisia tulkkeja. Pioneerijoukkueen piti rakentaa Rovaniemen rautatieasemalle 150 metriä pitkä purkauslaituri.¹³

4. SAKSALAISTEN TIEDUSTELUTOIMINTA

4.1 Karjalan kannas

Eversti, vapaaherra von Brandensteinille annettiin varsinainen tiedustelukäskey 20. 5. 18.¹⁴ Sen mukaan hänen oli suunniteltava Karjalan kannakselle puolustusasemat venäläisten hyökkäyksen varalta. Näiden asemien takana voitaisiin Suomen armeija keskittää ja samalla ne muodostaisivat lähtöasemat ja selkäsuojan (Basis und Rückhalt) offensiiville Pietaria vastaan. Käskyssä painotettiin, että asemien suunnittelussa ja rakentamisessa oli otettava huomioon samalla tavalla sekä offensiiviset että defensiiviset operaatiomahdollisuudet.

Ensimmäinen puolustusasema määrättiin linjalle Kipinolanjärvi — Kuolemajärvi — Muolaa — Punnusjärvi — Vuoksi — Sakkola — Taipale, toinen linjalle Rökkala — Galitzina (Leipäsuo) — Äyräpäänjärvi — Torhonjärvi — Pyhäjärvi — Sortanlahti. Kolmantena puolustusasemana olisi Viipurin linnoitus. Rajan ja ensimmäisen puolustusaseman välinen maasto oli linnoitettava siten, että se antaisi aikaa aseman miehittämiseen. Oli luotava syvä sulutusvyöhyke ja ensimmäiseen asemaan rajan pinnassa oli rakennettava yhtenäinen este. Kiviniemen kohdalle oli suunniteltava laaja offensiivinen sillanpääasema Vuoksen etelärannalle.

Varsinaisten asemien tiedustelun lisäksi oli selvitettävä sekä puolustusta että hyökkäystä varten tarvittavat rautatiet ja kapearaiteiset radat, tiet, reservien talvimajoitus-tilat, huoltokuljetusmahdollisuudet sekä viestiyhteydet. Resurssien puutteen vuoksi ei

voinut tulla kysymykseen yhtenäisten asemien rakentaminen, vaan oli rajoituttava hyökkäyssuuntien sulkemiseen. Myös talven vaikutus oli otettava huomioon järvien ja jokien kohdalla. Ensimmäiseksi oli tiedusteltava etumaasto ja ensimmäisen puolustusaseman pääpuolustuslinja. Kesäaikaa silmälläpitäen oli järvikapeikot suljettava, talveksi oli suunniteltava rintaman edessä olevien järvien sulkeminen esteillä. Kapeikkojen eteen oli tiedusteltava sillanpääasemat. Kun divisioona olisi hyväksynyt suunnitelmat, piti aloittaa asemien viitoittaminen.

Ensimmäisen puolustusaseman miehitysjoukoksi laskettiin kuusi divisioonaa saksalaisten määrävahvuuksien mukaan.

Brandensteinin käskettiin lopuksi ottaa yhteyttä ”suomalaiseen” everstilutnantti Rappeen*, joka oli jo aloittanut valmistelevan tiedustelun. Asiakirjoista ei ilmene, että näillä olisi ollut mitään yhteyttä.

Toukokuun 31. päivänä annettiin Brandensteinille täydentävä käsky, jossa määrättiin teiden liikennekelpoisuuden tiedustelusta. Hänen piti samalla kerätä tilastollisia tietoja, joilla saattaisi olla merkitystä saksalaisten operaatiolle Pietariin ja juuri tätä silmällä pitäen oli tiestö selvitettävä.

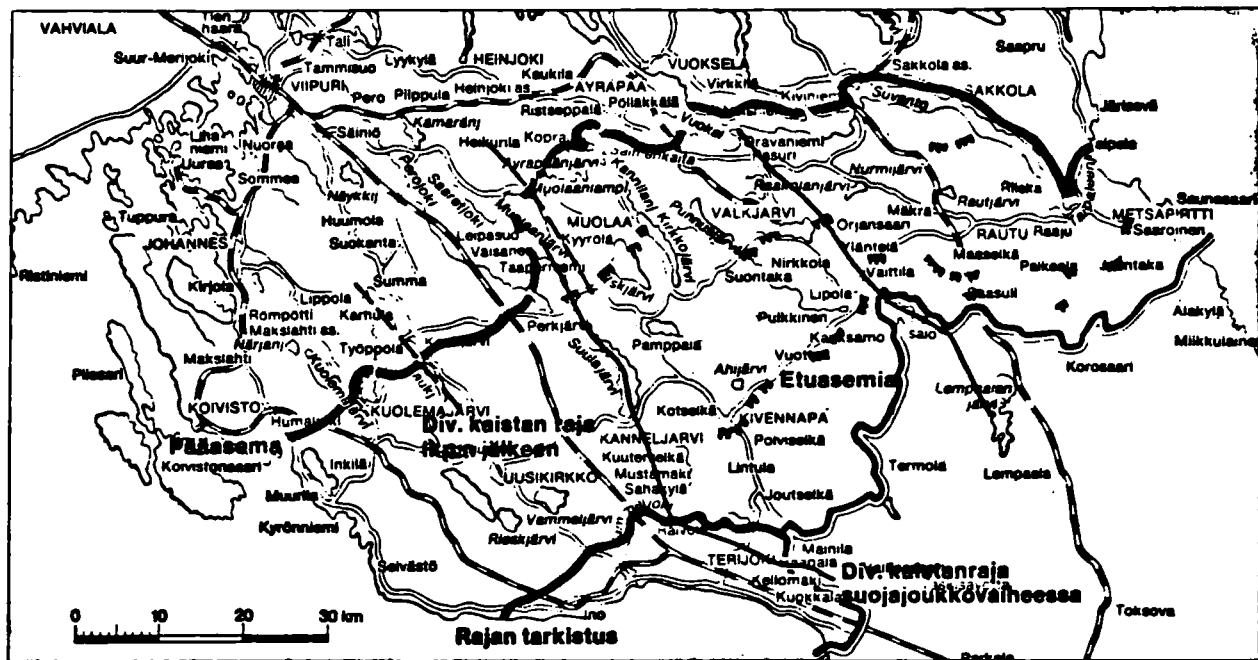
v. Brandensteinin oli lisäksi pidettävä yhteyttä kapteeniluutnantti, kreivi Plateiniin, jolle oli annettu tehtäväksi Laatokan puolustuksen suunnittelu.

Brandenstein sai sotapäiväkirjan mukaan työnsä valmiiksi 16. 7. ja sen tulokset luovutettiin eversti von Redernille. Sota-arkistossa niistä on säilynyt vain osa.¹⁵ Asiakirjoista ilmenee mm., että Brandenstein tiedusteli vain yhden aseman, joka sijaitsee suurin piirtein käsketyin ensimmäisen puolustusaseman paikalla. Keskiosalla se kuitenkin on vedetty Äyräpäänjärven linjalle, kun se käskyn mukaan piti sijoittaa Punnusjärven tasalle. Miehitys on laskettu vain kolmelle divisioonalle. Lähteistä ei ilmene syytä tähän, mutta on otettava huomioon, ettei suomalaisia joukkoja tuolloin ollut kuutta divisioonaa, kuten käsky olisi edellyttänyt, vaan ainoastaan kolme sekä vuorisotrikaati.

Brandensteinin tiedusteluilmoitukseen liittyy kartta, josta ilmenee, että saksalaiset eivät tyytyneet tekemään pelkästään sotilaallisia esityksiä. Karttaan on nimittäin piirretty rajan muutos, jonka mukaan ns. Kuokkalan mutka sekä Inon ja Puumalan linnoitukset jäisivät Venäjälle. Saksalaiset eivät ilmeisesti halunneet rikkoa Pietarin puolustusta, johon mainitut linnoitukset yhdessä Krasnaja Gorkan ja Kronstadtin kanssa kuuluivat. Rajanmuutoksen perusteluissa sanotaan, että siitä ei ole olennaista haittaa Suomelle, vaikka raja piteneekin noin 20 km. Korvausta voitaisiin saada oikaisemalla Kannaksen rajaa jossakin muualla.

31. 5. 18 annettiin käsky Pietarin suuntaan ja Itä-Karjalaan kohdistuvasta tiedustelusta.¹⁶ Karjalan kannaksella oli jatkuvasti selvitettävä suomalaisten ja venäläisten joukkojen vahvuudet ja sijoitus, Pietarin, Kronstadtin ja Suomen rajaseudun linnoittaminen, tieverkosto sekä Pietariin johtavien rautateiden tila, liikkuva kalusto mukaanluettuna. Itä-Karjalan tiedustelun kohteina olivat Muurmannin radan kunto, ve-

* Ruotsalainen ye-upseeri, joka oli vapaaehtoisena tullut Vapaussodan päämajaan.



Eversti von Brandensteinin suunnitelma.

näläisten ja ententen joukkojen vahvuudet ja sijoitus, väestön mieliala, tieverkosto Suomen rajan ja Muurmannin radan välillä; erityisen tärkeitä olivat tiet Salmi — Lotinanpelto ja Suojärvi — Petroskoi.

15. 6. 18 sai 95. Reservijalkaväkiprikaati tehtäväkseen tutustua rajaseutuun tien Rautu — Valkjärvi — Kivennapa — Terijoki pohjoispuolella sekä Sortavalan, Jänisjoen, Uuksunjoen ja Tulenmajoen seuduilla. Prikaatin piti myös laatia selvitys kaukotiedustelun antamista vihollistiedoista Pietarin suunnalta ja Aunuksen Karjalasta.¹⁷ Muutamia päiviä myöhemmin se sai tehtäväkseen tiedustella Suomenlahden rannikon linnoitukset ja maaston Viipurin — Pietarin rautatien sekä Viipurin — Uudenkirkon — Terijoen — Rajajoen ja Viipurin — Kyyrölän — Kivennavan — Valkeasaaren maanteiden suunnissa.

Kapteeni Henkelille, rautatieupseerille, annettiin 23. 7. 18 tehtäväksi selvittää Rajajoella ja Raasulissa suoritettut rautatien hävitykset sekä niiden korjaamiseen vaadittavat toimenpiteet. Erikseen oli ilmoitettava, mitkä työt voitiin tehdä heti, vihollisen huomaamatta ja mitkä oli jätettävä etenemisen alkuun.¹⁸

4.2 L a a t o k k a

30. 5. 18 annettiin kapteeniluutnantti, kreivi Platenille käsky¹⁹ Laatokan ja sen rannikoitten tiedustelusta. ”Aktiivisen ja passiivisen meripuolustuksen” lisäksi hänen oli selvitettävä mm. tiestön käyttökelpoisuus, Käkisalmen ja Sortavalan sopivuus 2—3 divisioonan huollon tukialueeksi, rajan ja Sortavalan välisen maaston luonne, erityisesti Uuksunjoen, Tulomajoen ja Jänisjoen soveltuvuus puolustukseen sekä kenttäradan rakentamismahdollisuus maantien varteen linjoilla Sortavala — Salmi ja Värsilä — Suojärvi, viimeainittu ei juuri defensiiviin viittaava toimenpide. Platenin tiedusteluilmoitus ei ole säilynyt ainakaan Sota-Arkistossa, mutta sotapäiväkirjassa on 23. 7. 18 merkintä, että eversti von Rederniltä on saapunut Laatokan Puolustuksen päällikön selostus. Missä määrin Platenin tiedustelu on vaikuttanut suomalaisiin johtajiin, joiden suunnitelmien mukaan Laatokan puolustus järjestettiin, ei ole selvitettävissä.²⁰

4.3 L a a t o k a n K a r j a l a

23. 7. 18 käskettiin kaksi tiedustelua. Luutnantti von Ahlfen sai tehtäväkseen tiedustelun Laatokan Karjalassa ja kapteeni Henkel rautatietiedustelun. Ahlfenin oli selvitettävä tiestö Koirinoja — Uomaa — Käsänäselkä — valtakunnanraja ja edelleen aina Petroskoihin saakka, kuitenkin ylittämättä rajaa. Tehtävään sisältyi satamaolosuhteiden selvittäminen Koirinojalla, joten tarkoitus oli kuljettaa joukot vesitse Laatokan yli. Kysymyksen tulevien joukkojen vahvuutta ei mainita, mutta kylläkin niiden tehtävä, eteneminen Itä-Karjalaan. Erityistä varovaisuutta painotettiin, koska englantilaisia upseereita oli nähty jo Tulomajärvellä saakka, siis lähellä Suomen rajaa. Ahlfenin oli myös selvitettävä, kuinka pitkälle etelään englantilaiset joukot olivat edenneet. Tiedusteluosasto naamiointiin ”metsästyskomennuskunnaksi”.²¹

Kapteeni Henkelin oli tutkittava rautatien rakentamismahdollisuus Sortavalan — Värtsilän rataosalta Muurmannin radalle.²² Asiaan palattiin vielä syyskuun lopulla. O.H.L:n* poliittinen osasto esitti 21. 9. 18, että rata rakennettaisiin pohjoisemmaksi, lähtemään Nurmeksesta tai Kajaanista, jolloin se voitaisiin liittää Muurmannin rataan Vienan Kemin seuduilla. Asiaa perusteltiin mm. taloudellisilla näkökohdilla. Von Redern kuitenkin torjui jyrkästi esityksen.²³ Hänen mielestään oli Itä-Karjalan operaatiota ajatellen vain eteläinen suunta mahdollinen. Kun kaiken lisäksi rautatien rakentaminen oli saatu alkuun painostamalla voimakkaasti suomalaisia viranomaisia, antaisi saksalaisista hyvin huonon kuvan, jos he nyt muuttaisivat kantaansa. Tilanteen mukaan saattaisi myöhemmin tulla kysymykseen yhteysrata Vienan Kemiin, lähtien Lieksasta ja edeten Repolan — Rukajärven kautta. v.d. Goltz yhtyi v. Redernin kantaan.²⁴ — Matkaselän — Suojärven rautatien rakentaminen oli esillä senaatissa jo 10. 8. 18 ja rakentamismääräys annettiin 2. 9. 18.²⁵ v. Redern ilmoitti kuitenkin 19. 11. 18 sotilasasiain toimituskunnalle, ettei tämän rautatien rakentaminen muuttuneen tilanteen johdosta ollut enää niin kiireellinen kuin aikaisemmin. Sen tähden hän esitti ”tähän asti vaaditun kiiruhtamisen peruuttamista talveksi säästävääsyyden vuoksi, koska työn edistyminen talvella ei missään suhteessa vastanne siihen tarvittavia kuluja”.²⁶

On syytä todeta tässä yhteydessä, että Mannerheim oli 22. 4. 18 antanut etappipäällikön tehtäväksi selvittää itärajan liikenneyhteyksiä ja tämän perusteella pyytänyt toukokuun lopulla senaattia ryhtymään toimenpiteisiin niiden kohentamiseksi. Asiakirjoista ei ilmene, että saksalaiset olisivat käyttäneet hyväkseen suomalaisten tiedustelun tuloksia.²⁷

4.4 Itä r a j a — K o i l l i s m a a — L a p p i

Kapteeni Falkenhorstille annettiin tiedustelukäsky 17. 5. 18.²⁸ Salaamissyistä tiedusteluosasto sai nimen ”Maantieteellinen tutkimusosasto” (geografische Expeditionsstaffel Falkenhorst). Itärajan ylittäminen kiellettiin. Tiedustelun oli selvitettävä Kuusamon — Tuutijärven seudun soveltuvuus tukialueeksi sotatoimille Muurmannin rataa vastaan. Erityisen tärkeä oli Kantalahden suunta. Kohtalon oikusta samainen Falkenhorst joutui Jatkosodan alussa johtamaan tällaisia operaatioita! Tehtävään kuului tiestön sekä majoitus- ja huoltomahdollisuuksien selvittäminen eri vuodenaikoina, erityisesti vesiteiden käyttö. Operaatioon suunnitellun joukon vahvuudeksi määritettiin kolme pataljoonaa (näistä kaksi suomalaista), kaksi konekivääriosastoa ja vuoristotykistöosasto. Erityiskysymyksinä oli selvitettävä

- miltä rautatieasemalta (Nurmes, Kajaani, Oulu, Kuivaniemi) joukko oli edullisinta lähettää Kuusamoon,
- joukon organisaatio, vaatetus, varustus, ajoneuvot, hevoset, porot,
- sotilaallinen ja taloudellinen tilanne Muurmannin radalla, mielialat Itä-Karjalassa ja Pohjois-Suomessa,

* Oberste Heeresleitung

- ovatko sotatoimet Suomen Lapista Kantalahden pohjoispuolelle mahdolliset,
- vihollisen mahdollisuudet Kuolan — Kieretin (Vienanmeren rannalla) alueelta sotatoimiin Suomen Lappia vastaan, erityisesti Kuusamon — Tuutijärven suuntaan. Tiedustelumatka oli aloitettava heti 1. 6. 18 jälkeen.

Asiakirjoista ei ilmene, suoritettiinke tehtävä, sillä minkäänlaista tiedusteluilmoitusta ei arkistossa ole eikä sotapäiväkirjassa ole mainintoja matkasta, kun sensijaan kaikki muut tiedustelut on kirjattu. Lisäksi on 8. 6. 18 merkintä, että kapteeni Falkenhorst ryhtyi yleisesikuntaupseerin toimeen Itämeren Divisioonan Esikunnassa tuona päivänä. Suoritettiinpa tiedustelu tai ei, käsky joka tapauksessa antaa kuvan saksalaisten kiinnostuksesta ja myös käsityksistä toiminnan edellytyksistä.

Kesäkuun alkupuoliskolla Osasto Wulfert tiedusteli tien Rovaniemi — Kemijärvi — Alakurtti.²⁹

20. 6. 18 annettiin kapteeni Henkellin tehtäväksi tiedustella rautatien tai kapearaitaisen kenttäradan rakentamismahdollisuudet Rovaniemeltä Kuolajärvelle (Sallaan). Samalla piti selvittää rautatien Tornio — Rovaniemi mahdollisuudet sotilaskuljetuksiin sekä samoin maantien Rovaniemi — Kuolajärvi.³⁰

2. 7. 18 annettiin ratsumestari Keudellille käsky tiedustelusta Pohjois-Suomessa. Tiensuunta Rovaniemi — Sodankylä — Ivalo oli tutkittava silmällä pitäen, että tänne lähetettäisiin saksalainen 2 500—3 000 miestä ja 300—1 000 hevosta ajoneuvoineen käsittävä osasto. Salaamissyistä tiedusteluosasto naamioitiin ”metsästyskomennuskunnaksi”. Siihen liitettiin myös tiedusteluosasto Henkel, jonka oli tutkittava rautatien rakentamismahdollisuudet Ivaloon samalla tavalla kuin itäiseen suuntaan. Laajan ja yksityiskohtaisen käskyn mukaan tiedusteluosaston oli selvittävä alueen tiestön lisäksi mm. vesistöjen käyttö Petsamon suuntaan, alueen huoltomahdollisuudet kaivojen ja leivinuunien tarkkuudella sekä porojen, rekiä ja ajajien saanti. Osaston asian- tunteuksen lisäämiseksi siihen komennettiin kaksi suomalaista insinööriä.³¹

Aktiivisuuden lisääntymistä osoittaa sekin, että kenraali Wilkman 3. 8. 18 ilmoitti sotilasasiain toimituskunnalle antaneensa käskyn ryhtyä valmistelemaan Vuoristoprikaatiin kuuluvan Kaartin Jääkäripataljoonan siirtoa Kuusamoon.³² Perusteluna oli rajantakaisten joukkojen lisääntynyt uhka. Varsinainen valmistelukäsky on päivätty 6. 8. 18. Tällöin määrättiin saksalainen yleisesikuntakapteeni Kotze ja suomalainen kapteeni P Zilliacus tiedustelemaan ja valmistelemaan etappia eli huoltolinjaa Oulusta Kuusamoon ja aina Paanajärvelle asti.³³

12. 8. 18 annettiin käsky koko Vuoristoprikaatin siirtämisestä Pohjois-Suomeen. Se oli aiemmin ollut Riihimäellä, Loviisassa ja Lahdessa. Nyt määrättiin esikunta ja yksi pataljoona Vaasaan, yksi pataljoona Rovaniemelle (rauhanaikainen sijoitus Hämeenlinnaan) ja yksi pataljoona Ouluun. Varmaankin pidettiin tilannetta pohjoisessa niin uhkaavana, että joukkoja oli sijoitettava myös sinne, tähän astihan ne olivat kaikki olleet etelässä.³⁴

Näihin aikoihin hajoitettiin Rovaniemellä oleva osasto Lassen ja sen yksiköt palautettiin joukko-osastoihinsa. Ilmeisestikin tämä johtui suomalaisten joukkojen siirtymisestä pohjoiseen.³⁵

4.5 Divisioonan komentajan tiedustelumatkat

Kenraali von der Goltz tutustui maahan useilla eri tiedustelumatkoilla mm. Itä- ja Pohjois-Suomeen. 8.—12. 6. 18 hän kävi Karjalan kannaksella. Sotapäiväkirja mainitsee käyntipaikkoina Terijojeen, jossa hän kohtasi eversti von Brandensteinin, sekä Raudun ja Sortavalan. 6.—11. 7. 18 hän teki matkan Rovaniemelle, Kuolajärvelle, Kemiin ja Ouluun sekä tapasi alueella olevat saksalaiset tiedusteluosastot. Yhteydenotoista suomalaisiin sotilas- tai siviiliviranomaisiin sotapäiväkirja ei tiedä mitään.³⁶

5. OPERAATIOSUUNNITELMAT

Kesäkuun puolivälissä O.H.L. kiinnitti Itämeren Divisioonan huomiota mahdolliseen vallankeikaukseen Pietarissa ja kysyi divisioonan käsitystä Suomen armeijan käyttökelpoisuudesta, rannikon puolustuksen tilasta sekä hallituksen asenteesta Saksan mahdolliseen etenemiseen Pietariin.³⁷ Divisioona vastasi O.H.L:lle 20. 6. 18, että jos Saksan olisi pakko edetä Pietariin, Suomi mukautuisi tähän ja tukisi sitä siinä määrin kuin se heikkoine voimineen kykenisi. Lähinnä Suomi käyttäisi tilaisuutta hyväkseen ja etenisi Aunukseen auttamaan sikäläistä kansannousua virallisestikin, kun se tähän saakka oli tehnyt sitä epävirallisesti. Jos tämä operaatio onnistuisi, saisi Saksa tärkeän tukialueen etenemistä varten Muurmannin radan suunnassa pohjoiseen, tämähän olisi Saksalle tärkeintä. Pietariin edettäessä suomalaisista kuriin tottumattomista joukoista ei ilmeisesti olisi paljoakaan apua. Eihän heillä ollut tähän suuntaan kiinnostustakaan, jos tarkoituksena olisi pystyttää uudelleen vihattu tsaarinvalta. Joka tapauksessa suomalaisten olisi osallistumisestaan sotatoimiin saatava korvaukseksi Itä-Karjala.³⁸

Itämeren Divisioona teki 11. 7. 18 O.H.L:lle esityksen etenemisestä Muurmannin radalle englantilaisia vastaan, mutta jo seuraavana päivänä se sai O.H.L:n 10. 7. 18 päivätyn sähkeen, jonka mukaan Suomen oli toimittava yksinään englantilaisia vastaan. Vain siinä tapauksessa, että tshekit* pääsisivät murtautumaan pohjoiseen ja yhtymään englantilaisiin, saattaisi saksalaisten olla pakko puuttua tapahtumiin. 24. 7. 18 O.H.L. sähkötti, että tällöinkään saksalaiset eivät saisi sekaantua asiaan.³⁹

Sotapäiväkirjassa on 25. 7. 18 merkintä, että O.H.L:n sähkeen mukaan saksalaisten on järjestettävä Suomen puolustus yhteistoiminnassa suomalaisten kanssa, mutta päämääränä on kuitenkin oleva Itä-Karjalan vapauttaminen englantilaisista. Kesän kääntyessä loppuaan kohti tulevat yhä paremmin näkyviin saksalaisten aikomukset offensiiviseen toimintaan toisaalta ententea, toisaalta bolshevikkeja vastaan. Offensiivinen ajattelu ilmenee selvemmin Itämeren Divisioonassa kuin O.H.L:ssa. Kun von der Goltz 20. 6. 18 kirjoittaa, että saksalaisten ehkä on pakko ryhtyä sotatoimiin Itä-Karjalassa, hän jo 17. 7. 18 esittää, että englantilaisten tavattoman laajat joukkojen keskitykset vaativat saksalaisia toimimaan mahdollisimman nopeasti. Muurmannin radalle olisi edettävä heti, jos mielitään ehtiä Petroskoihin ennen englantilaisia.⁴⁰

* Amiraali Koltshakin armeija Siperiassa ja Itä-Venäjällä.

von der Goltz polemisoi O.H.L:n 10. 7. 18 antamaa ohjetta vastaan, jonka mukaan operaatio voisi alkaa syyskuun alussa ja Itä-Karjalaan lähetettäisiin vain suomalaisia joukkoja, joita tosin avustettaisiin sekä asein että rahavaroin. Hänen mielestään esitetty aikamäärä on liian myöhäinen, koska siihen mennessä englantilaiset ovat ehtineet pureutua alueeseen hyvin tiiviisti ja toisaalta Suomen armeija ei kykene suuriin operaatioihin. Kun Itämeren Divisioonakaan ei tällä hetkellä pysty lähettämään rajan taakse kuin viisi pataljoonaa ja kuusi patteria, on onnistumisen edellytyksenä nopea ja yllättävä toiminta. Näinollen hän ehdottaa toiminnan aloittamista elokuun alussa.

Viikkoa myöhemmin v.d. Goltz kiinnittää O.H.L:n huomiota englantilaisten mahdollisuuksiin Itämerellä. Saksalaisten eteneminen Pietariin ja bolshevikkien sen yhteydessä ehkä tapahtuva kukistuminen saattavat luoda englantilaisille tilaisuuden ottaa haltuunsa Kronstadt ja siellä oleva Venäjän Itämeren laivasto, jolloin he voivat saada Suomen vedet ja Itämeren vaikutuspiiriinsä vähintään seuraavaksi vuodeksi. Tämäkin näkökohta puoltaisi nopeata toimintaa.⁴¹

4. 8. 18 alkaen rupeaa divisioona saamaan käskyjä valmistautumisesta sotatoimiin itärajan taakse. Tuolloin saapuu Ludendorffin sähke, jonka mukaan eteneminen Pietarin suuntaan yhteistoiminnassa Suomenlahden eteläpuolella olevan 8. Armeijan kanssa tulee yhä todennäköisemmäksi. Operaation johto olisi tämän käsissä ja Pietarista toiminta suuntautuisi Muurmannin radan suunnassa pohjoiseen. Suomen armeija osallistuisi sotatoimiin, vapaaehtoisjoukkoja lähetettäisiin Laatokan pohjoispuolitse. Suunnitelmasta ei annettu tietoa suomalaisille.⁴²

O.H.L. antoi 8. 8. 18 käskyn, että divisioonan oli valmistauduttava mahdollisimman pian etenemään Muurmannin radalle.⁴³ Neuvostohallituksen edellytetään hyväksyvän toimenpiteen. Samana päivänä divisioona ilmoitti 8. Armeijalle olevansa marsivalmiina alueella Kouvola — Viipuri ja lähetti perusteellisen tilanteenarvioinnin (8 konekirjoitusliuskaa).⁴⁴ Sama teksti meni myös O.H.L:lle. Sen ydin on seuraava. Divisioonan alkupää voi saapua rautateitse Pietariin puolesta tunnissa, mutta ennenkuin voidaan lähteä etenemään Muurmannin radan suuntaan on sekä itse kaupunki että Kronstadt saatava lujasti saksalaisten joukkojen käsiin. 8. Armeijan on varmistettava etenevän divisioonan selusta ja oikea sivusta. Suomen itärajalla Laatokasta Jäämerelle ei ole odotettavissa suuria sotatoimia, koska se on tietömän ja vaikeakulkuisen maaston vuoksi mahdotonta. Näin ollen kyyntee Suomen armeija huolehtimaan tämän alueen puolustuksesta, vaikkakaan siitä ei ole vaativiin operaatioihin.

Englantilaiset, jotka ovat suuresti vahventaneet joukkojaan, eivät olekaan, vastoin odotuksia pyrkineet etenemään Sorokasta Petroskoihin, vaan suoraan itään kohti Arkangelia ja Wologdaa. Ilmeisesti huolto- ja maastovaikeudet ovat olleet syynä pysähtymiseen. Heidän tarkoituksensa lienee nyt edetä Pietariin idän kautta, Wologdasta ja yhdessä vastavallankumouksellisten kanssa kukistaa bolshevikit sekä pystyttää jälleen tsaarinvalta. Tämä antaisi edellytykset uuden itärintaman luomiseen saksalaisia vastaan. Kun tilanne on kehittynyt tällaiseksi, olisi Itämeren Divisioonan eteneminen Petroskoihin ollutkin isku ilmaan ja vain saattanut sen pitkien ja vaikeitten yhteyksien varaan.

8. Armeija ilmoittaa 13. 8. olevansa samaa mieltä Pietarin haltuunotosta ja sanoo laivaston osallistuvan operaatioon. Seuraavana päivänä se tiedottaa, että alkamisesta päättää O.H.L., mutta siihen menee vähintään 10 päivää. 19. 8. 18 tulee tieto, että operaation toteuttaminen on käynyt epätodennäköiseksi, mutta divisioonan on silti säilytettävä valmiutensa.⁴⁵

O.H.L. kysyi 2. 9. 18 divisioonan mielipidettä Neuvostohallituksen vaatimuksesta, että eteneminen pohjoiseen Muurmannin radan suunnassa olisi suoritettava venäläisten ja saksalaisten joukkojen yhteisenä operaationa. Itämeren Divisioona vastasi, että ilmeisesti on kysymyksessä Neuvostohallituksen juoni saksalaisten pitämiseksi loitolla Pietarista, koska se tietää näiden tulemisen merkitsevän heidän valtansa kukistumista. Saksalaisten esittämä tiedustelumatka Muurmannin radan suuntaan tarjosi venäläisille hyvän tekosyn kieltää saksalaisten eteneminen. Kun tiedustelu olisi päättynyt syyskuun lopulla, venäläiset keksisivät uusia verukkeita. Koska liikkeelle lähtö vaatii laivaston osalta 10 päivän valmistelun, voitaisiin Pietari miehittää aikaisintaan lokakuun alussa ja aloittaa operaatio Muurmannin radan suunnassa vasta lokakuun puolivälissä, johon mennessä englantilaiset olisivat kyenneet etenemään pitkälle etelään. Ottaen huomioon vuodenajan sekä vaikeutuvat keli- ja ilmasto-olosuhteet, divisioona suositaa Pietarin pikaisista miehittämisestä, syyt siihen lienee helppo keksiä.⁴⁶

O.H.L. tiedotti 8. 9. 18, että 8. Armeija oli saanut käskyn valmistautua pikaisesti eri käskyllä etenemään Pietariin. Itämeren Divisioonan taas piti lähettää upseeripartio Pietariin tiedustelemaan etenemistä Muurmannin radan suuntaan. Partio, johtajana rautatiejoukkojen upseeri, lähtikin liikkeelle vielä samana päivänä. Divisioona ilmoitti O.H.L.:lle, että Muurmannin radalle on lähetetty kaksi suomalaista räjäytyspartiota. Molemmat oli määrätty toimimaan Ontajoen pohjoispuolella, koska sen eteläpuolella on punaisia joukkoja.⁴⁷

Odotettavissa olevaa etenemistä varten piti saksalaisiin joukkoihin palauttaa suomalaisissa joukoissa olevia kouluttajia, upseereja, aliupseereja ja miehistöä. Lisäksi piti useita kursseja lakkauttaa tai siirtää muihin paikkoihin. Käsky tästä annettiin 9. 9. 18.⁴⁸

15. 9. 18 saapui Berliinistä sähke, että suunniteltu eteneminen Pietariin ei lähiaikoina tule kysymykseen. Tämän johdosta divisioona antoi 18. 9. 18 komentajille käskyn varautumistoimenpiteiden lopettamisesta.⁴⁹ Käskyä ei kuitenkaan saanut antaa tiedoksi joukoille. Taistelukoulutusta oli jatkettava, sillä suunnitelmasta ei suinkaan ollut luovuttu, vaan se saattoi toteutua talvisotatoimena. 29. 9. 18 tuli lopullinen käsky varautumisen lopettamisesta, koska eteneminen Pietariin ei ole odotettavissa ”nähtävissä olevana aikana”. Jo 25. 9. 18 divisioona oli saanut käskyn luovuttaa suuri osa joukoistaan lähetettäväksi länsirintamalle.⁵⁰

Kun vertaillaan Pietariin etenemisen aikamääriä länsirintaman tapahtumiin, ei ole ihmettelemistä siinä, että operaatio kuivui kokoon. Sodan ratkaisuun johtaneet länsivaltojen hyökkäykset alkoivat heinäkuun jälkipuoliskolla. Koko elokuun saksalaiset perääntyivät ja syys—lokakuun aikana heidän oli luovuttava Belgiasta. 13. 8. sodanjohto esitti rauhanneuvotteluihin ryhtymistä. Saksan vallankumous alkoi 9. 11. ja aselepo lopetti sotatoimet 11. 11. 18.

Itämeren Divisioonan tilanteenarvosteluissa yhtä vähän kuin O.H.L:n kanssa tahtuneessa viestien vaihdossakaan ei näy paljonkaan mainintoja länsirintaman tilanteen vaikutuksesta. Tosin v.d. Goltz mm. 5. 9. viittaa siihen vastatessaan O.H.L:n tiedusteluun Muurmannin radalle etenemisen aikataulusta. Hän toteaa, että vitkastelu täällä voidaan tulkita länsirintaman tapahtumien aiheuttamaksi heikkoudeksi.⁵¹

Sisäiset levottomuudet Suomessa Itämeren Divisioona sensijaan koko ajan otti mahdollisuutena huomioon ja varautui niihin. 18. 6. annettiin käsky toiminnasta Helsingissä puhkeavien levottomuuksien varalta.⁵² Kun loppukesästä todettiin uhkan idästä kasvaneen,⁵³ pidettiin sisäisten levottomuuksien syntymistä samanaikaisesti todennäköisenä. Näinollen tehostettiin varotoimia. 1. 8. 18 pantiin kaksi panssarijunaa liikkekannalle saksalaisten miehittäminä.⁵⁴ Seuraavana päivänä annettiin käsky, jonka pääsisältö oli seuraava. Levottomuuksia saattaa ilmetä paitsi Helsingissä myös Viipurissa. Ei tiedetä, missä määrin ne kohdistuvat saksalaisiin ja mikä tulee olemaan suomalaisten joukkojen asenne. Saksalaisten varuskuntien Viipurissa, Lappeenrannassa, Kouvolassa, Haminassa ja Rovaniemellä on varauduttava levottomuuksiin yhteistoiminnassa suomalaisten kanssa. Puhelinyhteys katkeamisen varalta on tukeuduttava radioyhteyksiin ja jos yhteyttä Helsinkiin ei saada, se saattaa merkitä sikäläisen radioaseman tulleen tuhotuksi. Tällöin on kenraali Wolffin, 95. Reservijalkaväkikiprikaatin komentajan otettava johtoonsa Helsingin ulkopuolella olevat joukot, johdettava ne kaupunkiin ja vapautettava se. Seuraavana päivänä varoitettiin joukkoja eduskunnassa 5. 8. 18 alkavan hallitusmuotokeskustelun mahdollisesti synnyttämistä levottomuuksista ja määrättiin Helsingin varuskunta hälytystilaan edellisestä yöstä alkaen. Se purettiin vasta 14. 8. 18.⁵⁵

Toimenpiteet osoittavat saksalaisten suhtautuneen vakavasti levottomuuksien syntymiseen ja pitäneen mahdollisena niiden aiheuttavan vakavan vaaran heidän toiminnalleen. Saksalaisten vähentäessä joukkojaan syksyllä ja poistuessa maasta lopullisesti 16. 12. 18 mennessä, vastuu levottomuuksien torjumisesta jäi suomalaisille.

Ellei Saksan valtakunta olisi luhistunut syksyllä 1918, olisivat ilmeisestikin suomalaiset joukot joutuneet taistelemaan saksalaisten sodanpäämäärien hyväksi. Taloudellisesti olisi Suomi jäänyt raaka-aineita toimittavan alusmaan asemaan ja poliittisesti täysin riippuvaiseksi Saksasta. Nyt Suomi sai tilaisuuden itse tarkistaa poliittisen suuntauksensa uudesti muotoutuvassa Euroopassa.

LÄHDEVIITTEET

1. von der Goltz, Rüdiger: Toimintani Suomessa ja Baltian maissa, Porvoo 1920, sivu 74
2. Sama, sivu 75
3. Itämeren Divisioonan sotapäiväkirja, sivu 23, SArk H 1521 G4/1/3
4. Mannerheim, G: Muistelmat, I osa, Helsinki 1951, sivu 355; Enckell, Carl: Poliittiset muistelmani, II osa, Porvoo 1956, sivu 98
5. Jägerskiöld, Stig: Mannerheim 1918, Helsinki 1967, sivut 304—312; Heinrichs, Erik: Mannerheim Suomen kohtaloissa, I osa, Keuruu 1957, sivut 227—237

6. von der Goltz, sivu 143; Itämeren Divisioonan sotapäiväkirja, SArk H 1521 G4/1; muistio "Armee-Einteilung", SArk T 20254/4
7. ID:n kirj Abt.Ia Nr. 74/16. 5. 18, SArk H 1521 G4/3/10
8. Lopullinen tiedustelukäsä annettiin 20. 5. 18, siirtokäsä 2. 6. 18. 2.Kaartin Ratsuväkiprikaati tuli Kouvolaan, 95.Reservin Jalkaväkiprikaati Viipuriin. Siirrot oli suoritettava 20. 6. 18 mennessä. Jääkäripataljoona 3 saapui Helsinkiin 6. 6. 18. ID:n spk, sivut 18, 28, 31 ja 44. SArk H 1521 G4/1/3
9. ID:n kirj Abt.Ia Nr. 641/23. 5. 18, SArk H 1521 G4/1/3
10. ID:n spk, SArk H 1521 G4/1/3
11. Jäger-Batallion 4:n spk 18.—19. 6. 18, SArk H 1521 G4/6/18
12. ID:n kirj Abt.Ia Nr. 158/2. 7. 18, sähke Abt.Ia Nr. 84/1. 7. 18, SArk H 1521 G4/3/10
13. ID:n kirj Abt.Ia Nr. 162/3. 7. 18, SArk H 1521 G4/3/10
14. ID:n kirj Abt.Ia Nr. 82/20. 5. 18, SArk H 1521 G4/3/10
15. SArk Os Ia/YE 1918/K22; Arimo, Reino: Suomen linnoittamisen historia 1918—1944, Keuruu 1981, sivut 14—16
16. ID:n kirj Abt.Ia Nr. 97/31. 5. 18, SArk H 1521 G4/1/3
17. ID:n spk, SArk H 1521 G4/1/3
18. ID:n kirj Abt.Ia Nr. 207/23. 7. 18, SArk H 1521 G4/3/10
19. ID:n kirj Abt.Ia Nr. 92/30. 5. 18, SArk H 1521 G4/1/3
20. Arimo, sivut 55—57
21. ID:n spk:n liite, SArk H 1521 G4/3/10
22. ID:n kirj Abt.Ia Nr. 207/23. 7. 18, SArk H 1521 G4/3/10
23. von Redernin kirj Abt. Ia Nr. 198/ 28. 9. 18, SArk H 1521 G4/3/10
24. von der Goltzin kirj Abt.Ia Nr. 404/30. 9. 18, SArk H 1521 G4/3/10
25. Rautatiehallituksen sotilastoimiston ilmoitus
26. YE:n pääll:n kirj Os Ia N:o 2202/19. 11. 18, SArk Os Ia/YE 1918/K21
27. Päämajan käsä 1764/22. 4. 18, SArk H 1519 A2/K16
28. ID:n kirj Abt.Ia Nr. 76/17. 5. 18, SArk H 1521 G4/3/10
29. ID:n spk, SArk H 1521 G4/1/3
30. ID:n kirj Abt.Ia Nr. 137/20. 6. 18, SArk H 1521 G4/3
31. ID:n kirj Abt.Ia Nr. 158/2. 7. 18, SArk H 1521 G4/3/10
32. YE:n kirj Os Ia N:o 835/3. 8. 18, SArk Os Ia/YE 1918/K24
33. YE:n pääll:n kirj Os Ia N:o 147/6. 8. 18, SArk Osla/YE 1918/K29; ID:n spk 6. 8. 18, SArk H 1521 G4/1/3a ja spk:n liite, sivu 28, SArk H 1521 G4/3/10:3
34. YE:n kirj Os Ia Nr. 169/12. 8. 18, SArk H 1521 G4/3/10:3
35. ID:n spk 8. 8. 18, SArk H 1521 G4/1/3a
36. ID:n spk, SArk H 1521 G4/1/3
37. ID:n spk 15. 6. 18, SArk H 1521 G4/1/3
38. ID:n kirj Abt.Ia Nr. 141/20. 6. 18, SArk T 20253/K29
39. ID:n spk 11., 12. ja 25. 7. 18, SArk H 1521 G4/1/3
40. ID:n kirj Abt.Ia Nr. 193/17. 7. 18, SArk T 20253/K29
41. ID:n kirj Abt.Ia Nr. 214/25. 7. 18, SArk H 1521 G4/3/10
42. ID:n spk:n liite, sivu 14, SArk H 1521 G4/3/10:3
43. ID:n spk 8. 8. 18, SArk H 1521 G4/1/3a
44. ID:n spk: liite 8. 8. 18, SArk H 1521 G4/3/10
45. ID:n spk, SArk H 1521 G4/1/3a
46. ID:n spk ja sähke Abt.Ia Nr. 97/5. 9. 18, SArk H 1521 G4/3/10:3
47. ID:n spk ja sähke Abt.Ia Nr. 99/8. 9. 18, SArk H 1521 G4/1/3a ja 3/10
48. ID:n kirj Abt.Ia Nr. 2239/9. 9. 18, SArk H 1521 G4/3/10
49. ID:n spk ja kirj Abt.Ia Nr. 371/18. 9. 18, SArk H 1521 G4/3/10
50. ID:n spk, SArk H 1521 G4/1/3a
51. ID:n kirj Abt.Ia Nr. 97/5. 9. 18, SArk H 1521 G4/3/10
52. ID:n kirj Abt.Ia Nr. 129/18. 6. 18, SArk H 1521 G4/3/10:1
53. Esim. ID:n tilanteenarvio 8. 8. 18, sivu 38, SArk H 1521 G4/3/10:3
54. ID:n käsä 1. 8. 18, SArk H 1521 G4/3/10:3
55. ID:n käsä 2. 8. 18, ID:n kirj:n Abt.Ia Nr. 129/18. 6. 18 täydennys 3. 8. 18 ja kirj Abt.Ia Nr. 1832/14. 8. 18, SArk H 1521 G4/3/10:3